

SEKCJA DS. NAUKI

03. 08. 2023

W P Ł Y N Ę Ł O

ks. dr hab. Grzegorz Godawa, prof. ucz.

Kraków, 1.08.2023 r.

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Instytut Rodziny, Pedagogiki i Pracy Socjalnej

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Kingi Krzywickiej
pt. „Sytuacja zdrowego rodzeństwa w rodzinie hospicyjnej”
napisanej pod kierunkiem naukowym
prof. dr hab. Barbary Kromolickiej**

1. Uwagi ogólne

W rodzinie tak naprawdę nigdy nie choruje tylko jedna osoba. Każdy istotny ból, pojawiający się u jednego z członków systemu rodzinnego, promieniuje na pozostałe osoby. Dzieje się tak zwłaszcza wówczas, gdy cierpienie związane jest z chorobą dotyczącą dziecko, która posiada charakter terminalny. Konsekwencją skoncentrowania się na chorym dziecku jest partycypacja w jego cierpieniu, które ze swej natury jest ekspansywne. Obejmuje ono wszystkie sfery aktywności małego pacjenta, a jednocześnie przenika wszystkich, których można określić mianem „bliscy”¹. W rodzinie z chorym dzieckiem asymetria oddziaływań opiekuńczo-wychowawczych przesuwana się w kierunku poczynań ratowniczych, interwencyjnych czy kompensacyjnych, co w konsekwencji stwarza przestrzeń do pominięcia potrzeb zdrowego rodzeństwa. Pragnienie zaspokojenia potrzeb chorego dziecka może być tak wielkie, że w porównaniu z nim oczekiwania zdrowych dzieci mogą wydawać się nieistotne. Zatem określenie „niewidzialne dzieci” dobrze oddaje funkcjonowanie sporej części braci i siostr chorych dzieci.

Recenzowana praca doktorska jest efektem naukowego zainteresowania tematyką zdrowego rodzeństwa dzieci objętych opieką hospicyjną. Dobrze się stało, że to ważne zagadnienie zostało wybrane jako przedmiot badań, przeprowadzonych na rzecz recenzowanej pracy doktorskiej. Chociaż w ostatnich latach wzmocniło się zaplecze teoretycznych i empirycznych eksploracji tej tematyki, wciąż jest ona obszarem niewystarczająco zbadanym.

¹ J. Binnebesel, *Zapomniani niepełnosprawni pacjenci*, [w:] J. Rottermud (red.), *Problemy edukacji, rehabilitacji i socjalizacji osób niepełnosprawnych*, t. 2, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2007, s. 39.

5

Pani mgr Kinga Krzywicka podjęła się zadania, które należy do zagadnień trudnych ze względu na ich wysoką wrażliwość, dostępność grupy czy obciążenia emocjonalne towarzyszące prowadzeniu i analizie badań. Prowadzenie badań w obszarze choroby i cierpienia dziecka i jego bliskich wymaga odpowiednich kompetencji społecznych, doświadczenia, a także uwiarygodnienia w badanym środowisku. Dzięki osobistemu, długoletniemu zaangażowaniu Doktorantki w hospicyjne wsparcie chorych dzieci i ich rodzin, stała się ona osobą bliską dla wielu rodzin, które określa jako hospicyjne. W ten sposób stała się również wiarygodnym powiernikiem zwierzeń braci i sióstr, którzy uczestniczyli w zmaganiu się z chorobą i śmiercią rodzeństwa.

Recenzowana dysertacja jest udaną próbą sprostania temu nietłumowemu zadaniu. Dzięki przeprowadzonym badaniom i skonstruowanym postulatом zyskuje teoretyczne zaplecze tanatopedagogiki, pedagogiki społecznej, specjalnej, a także socjologii i psychologii. Z kolei praktyczny wymiar pracy wzmacnia działania podejmowane na rzecz zdrowego rodzeństwa chorych dzieci, realizowane w hospicyjach, szkołach i w wymiarze ogólnospołecznym.

2. Temat i cele rozprawy

Temat rozprawy jest zwarty, a jednocześnie pojemny treściowo. Każda składowa tytułu została szeroko opisana i uzasadniona w części teoretycznej, a także w doniesieniu do wyników badań własnych. Przedmiotem badań jest sytuacja zdrowego rodzeństwa w obliczu nieuleczalnej choroby i śmierci brata lub siostry, rozpatrywana z perspektywy retrospektywnej.

Punktem wyjścia rozważań, jak zauważa Autorka, jest „fakt istnienia systemów rodzinnych z nieuleczalnie i terminalnie chorym dzieckiem, a w ich ramach funkcjonowania m.in. podsystemu „zdrowego rodzeństwa” (s. 98). Cele przeprowadzonych badań miały charakter teoretyczny, poznawczy i praktyczny. Problem główny pracy został sformułowany następująco: „Jak kształtuje się sytuacja zdrowego rodzeństwa w rodzinie hospicyjnej?”. Dokonując operacjonalizacji problematyki badawczej, Autorka dysertacji określiła cztery problemy szczegółowe, ujęte w formie pytań: O jakich zasobach rodziny hospicyjnej opowiada zdrowe rodzeństwo? Jak zdrowe rodzeństwo opisuje własną sytuację z perspektywy retrospektywnej? Jak zdrowe rodzeństwo rozpoznaje uzyskane przez rodzinę hospicyjną wsparcie społeczne i jak je opisuje? Jak zmieniała się sytuacja zdrowego rodzeństwa w kontekście kolejnych etapów choroby brata lub siostry? (s. 100). Biorąc pod uwagę zamierzenia i problematykę badawczą należy stwierdzić, że zarówno cele, jak i problemy badawcze zostały zrealizowane. Retrospektywne ujęcie doświadczeń zdrowego rodzeństwa ukazało złożoność niezwykle trudnych przeżyć, a także mocne strony i potencjał każdej z rozmówczyń oraz systemów rodzinnych, w których funkcjonowały.

3. Metody badawcze

W pierwszej części pracy Autorka wykorzystuje metodę krytycznej analizy literatury przedmiotu. Rozdział metodologiczny przedstawia argumentację uzasadniającą wybór podejścia badawczego zastosowanego w badaniach empirycznych. Słusznie zdecydowano się na przeprowadzenie badań o charakterze jakościowym. Ich klasyczne ujęcie pozwoliło na wniknięcie w głębię przeżyć rodzeństwa, ukazało dynamikę zmian zachodzących w systemach rodzinnych, a także znacznie szeroko rozumianych zasobów.

Słuszne jest także wstrzymanie się przez panią mgr Krzywicką od stawiania hipotez badawczych oraz określenie zmiennych szczegółowych oraz czynników, które mogą mieć znaczenie dla realizacji potrzeb przez dzieci w systemie rodzinnym z nieuleczalnie i terminalnie chorym małym pacjentem. Właściwy jest także wybór techniki badawczej, czyli wywiadu skoncentrowanego na problemie. Autorka nie wspomina o obserwacji, którą, jak można przypuszczać, prowadziła w trakcie wywiadów, co wzmacnia aparat badawczy. W trakcie realizacji projektu przestrzegano zasad etyki badań empirycznych.

Autorka poświęciła dużo uwagi trosce o poprawny dobór grupy badań. Jako priorytet przyjęła kryterium teoretycznego nasycenia danych. Dobór celowy ukierunkował ją na grupę trudno dostępną, zwłaszcza gdy mowa o osobach, które już nie są objęte opieką hospicyjną. Dotarcie do nich z pewnością nie było łatwym zadaniem. Z drugiej strony założenie, że wywiad przeprowadzony z siedmioma osobami daje podstawy do stwierdzenia stanu nasycenia rodzi pytanie, czy mimo obiektywnych trudności nie należało podjąć próby dotarcia do rozmówców o innych doświadczeniach. Wśród nich mogliby znaleźć się również mężczyźni. Należy jednak uznać przekonanie Autorki o spełnieniu kryterium nasycenia, które w badaniach jakościowych winno być potraktowane jako głos rozstrzygający niejasności.

Niemniej należy wyjaśnić stwierdzenie: „Założeniem bowiem było, by strata brata lub siostry miała miejsce nie wcześniej niż na 2 lata przed przeprowadzeniem badania” (s. 120). Dosłowne rozumienie tych słów sugeruje, że w badaniu wzięły udział osoby, których rodzeństwo zmarło w ciągu dwóch lat poprzedzających prowadzenie badań. Z analiz wynika, że chodzi o okres wcześniejszy. Należy także skorygować liczbę rozmówców w streszczeniu pracy.

4. Struktura rozprawy

Praca zawiera 259 numerowanych stron. Zawiera wstęp, zasadniczy korpus, podsumowanie, postulaty pedagogiczne, bibliografię, streszczenie i aneks, czyli wszystkie elementy pracy doktorskiej. Dysertacja posiada klasyczną strukturę empirycznych prac naukowych, która jest logiczna i czytelna. W części teoretycznej Autorka przedstawiła dwa rozdziały, dotyczące pediatrycznej opieki

paliatywnej oraz sytuacji rodziny chorego dziecka. Oba te obszary zostały słusznie wyodrębnione i opisane.

Należy podkreślić naukową wartość teoretycznych rozważań recenzowanej dysertacji. Autorka wyjaśnia w nich wszystkie istotne terminy naukowe, zależności i ich skutki. Doświadczenia zdrowego rodzeństwa są pokazane z różnych perspektyw, wśród których ważną rolę odgrywa systemowe ujęcie rodziny. Przyjęcie systemowego ujęcia rodziny okazało się adekwatne do poruszanej tematyki. Pozwoliło ono na ukazanie rezonansu choroby dziecka, doświadczanych trudności, a także konstruktywnych działań podejmowanych w rodzinie oraz z udziałem podmiotów zewnętrznych, zwłaszcza hospicjum. Doktorantka poświęciła dużo miejsca na uzasadnienie wyboru tego podejścia, opisanie jego istoty i znaczenia w procesie towarzyszenia choremu dziecku oraz okazywania wsparcia rodzinie. Ważnym posunięciem było wprowadzenie terminu „rodzina hospicyjna”, które niekiedy bywa postrzegane jako określenie marginalizujące rodziny chorych dzieci. Dlatego potrzebne było przekonujące uzasadnienie użycia tego terminu w dwóch możliwych znaczeniach.

Rozdział metodologiczny, jak już wcześniej zauważono, zawiera wszystkie istotne składowe Problematyka badawcza, metodyka oraz organizacja badań zostały opisane w sposób prawidłowy.

Wyniki badań przedstawiono w rozdziale czwartym. Jest to rozdział, pomimo swej obszerności, czytelny i spójny. Autorka dokonała prawidłowej analizy materiału badawczego, zgodnie z założeniami metodologii badań jakościowych. Godnymi podkreślenia są graficzne ujęcia wyników badań. Świadczą one o dążeniu Autorki do precyzyjnego ujęcia i przedstawienia otrzymanych wyników. Schematy ułatwiają lekturę pracy, a jednocześnie tworzą napięcie intelektualne, związane z oczekiwaniem na finalny model, który byłby podsumowaniem przeprowadzonych analiz. To oczekiwanie nie musiało zostać spełnione, bo w badaniach jakościowych to autor decyduje, czy uzyskane dane dają podstawy do tworzenia uogólnień o małym bądź średnim zasięgu. Mimo ograniczeń badań jakościowych w tym zakresie, sugestia rozważenia opracowania takiego modelu ma podstawy w solidnej analizie materiału. Dzięki przytoczeniu wielu, ale nie za wielu fragmentów wypowiedzi kobiet biorących udział w projekcie, czytelnik może zapoznać się nie tylko z ich treścią, ale także z emocjami zawartymi w narracjach. Doświadczenia zawodowe Autorki związane ze współpracą z rodzinami dzieci objętych opieką hospicyjną otwierają czytelnika na obszary niedostrzegalne przy pobieżnym oglądzie problematyki.

Dużym atutem recenzowanej pracy jest dyskusja otrzymanych wyników. Pani Doktorantka odnosi wyniki autorskich badań do znaczącej liczby publikacji, zawierających rozważania teoretyczne i wyniki podobnych badań. To ważna konfrontacja własnego warsztatu metodologicznego i otrzymanych wyników, a nade wszystko potwierdzenie, że Autorka ze swobodą porusza się w badanej

tematyce. W ten sposób otrzymane rezultaty, choć nie dają podstaw do uogólnień, wpisują się w kontekst literatury przedmiotu.

Wstęp pracy i podsumowanie, pełniące rolę zakończenia, są ze sobą spójne, ale wstęp można nieco rozbudować choćby przez literalne przedstawienie głównego problemu badawczego, wyjaśnienie kluczowych pojęć czy wskazanie uczestników badań. Dysertację kończą wnioski oraz postulaty wynikające z przeprowadzonej analizy. Mają one wymiar teoretyczny i praktyczny. Autorka ze znanstwem proponuje działania, mające na celu wspieranie rodzeństwa dzieci doświadczających przewlekłej choroby, które mogą być podejmowane w różnych przestrzeniach społecznych.

Praca jest napisana naukowym językiem, właściwym dla prac doktorskich. Jest to język poprawny i staranny, choć w tekście zdarzają się nieliczne niedociągnięcia stylistyczne czy powtórzenia, np. we wstępie. Przypisy są opracowane starannie, ale warto je skrócić poprzez zastosowanie odpowiednich oznaczeń przy powtórzeniach.

5. Ocena wykorzystanych źródeł i literatury

Bibliografia została przedstawiona na 16 stronach pracy, co świadczy o jej bardzo szerokim zakresie. Pani Kinga dokonała niezwykle żmudnej i pogłębionej krytycznej analizy literatury przedmiotu, wykorzystując literaturę polską i obcojęzyczną. Dobór literatury jest zgodny z przyjętymi celami, a zastosowany podział publikacji porządkuje pracę. Trzeba podkreślić ogrom i rzetelność pracy włożonej w opracowanie podjętej tematyki. Co ważne, Autorka nie ograniczyła się do analizy publikacji dostępnych w zasobach internetowych, ale wykonała tradycyjną biblioteczną kwerendę monografii, która niestety jest nieco rzadziej obecna w eksploracjach naukowych.

6. Konkluzja

Rozprawa doktorska mgr Kingi Krzywickiej jest dziełem dojrzałym i metodologicznie spójnym. Doktorantka dowiodła gruntownej znajomości literatury przedmiotu, umiejętności jej interpretacji i krytycznego zastosowania. Wykazała się także umiejętnościami badawczymi, udowadniając, że potrafi projektować i realizować badania empiryczne. Rozprawa ma liczne walory naukowe i praktyczne, co ma duże znaczenie ze względu na osobiste zaangażowanie zawodowe Doktorantki. Znając środowisko hospicyjne, będzie mogła wzmacniać i kreować postawy oraz działania przyjazne rodzinom chorych dzieci, a zwłaszcza rodzeństwu. Uzyskane wyniki mogą być podstawą do dalszych eksploracji badawczych w zakresie pedagogiki specjalnej, społecznej i tanatopedagogiki. Uwzględniając walory recenzowanej pracy należy stwierdzić, że jest ona dziełem oryginalnym, merytorycznym i metodologicznie poprawnym.

W podsumowaniu pragnę podkreślić, iż recenzowana praca, przedstawione rozważania Autorki, analiza i prezentowane wnioski mają charakter interdyscyplinarny. Należy zauważyć, że zarówno sposób ujęcia w analizowanej w treści rozprawy problematyki, jak też uzyskane rezultaty

końcowe świadczą o dobrym opanowaniu przez Doktorantkę warsztatu naukowego oraz predysponują ją do prowadzenia dalszej pracy badawczej. Warto podkreślić ogrom i rzetelność analiz, jakie przeprowadziła mgr Kinga Krzywicka pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Barbary Kromolickiej. Recenzowana praca ze względu na wysoką wartość naukową powinna zostać w całości opublikowana. Przedstawione uwagi i sugestie nie są bowiem zarzutami wobec dysertacji, co raczej propozycjami, które warto wziąć pod uwagę przed jej opublikowaniem.

Biorąc pod uwagę powyższe, stwierdzam, że przedstawiona do recenzji praca doktorska pani mgr Kingi Krzywickiej stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i tym samym odpowiada warunkom określonym w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2014 r., poz. 1852 z późn. zm). Wnioskuje o przyjęcie tej rozprawy i dopuszczenie mgr Kingi Krzywickiej do dalszych czynności w przewodzie doktorskim.

Kraków, 1.08.2023 r.

03.08.2023

Kraków 03.08.2023

ks. dr hab. Grzegorz Godawa, prof. ucz.
Uniwersytet Papieński Jana Pawła II w Krakowie
Instytut Rodziny, Pedagogiki i Pracy Socjalnej

Wniosek o wyróżnienie dysertacji doktorskiej mgr Kingi Krzywickiej pt. „Sytuacja zdrowego rodzeństwa w rodzinie hospicyjnej” napisanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Barbary Kromolickiej

Biorąc pod uwagę treść recenzowanej przeze mnie wyżej wymienionej pracy doktorskiej zwracam się do Wysokiej Rady Naukowej Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Szczecińskiego z wnioskiem o wyróżnienie tej pracy. Moja prośba jest oparta na kilku przesłankach.

Praca dotyczy ważnej, ale nietatwej w eksploracji tematyki. Sytuacja rodzeństwa chorych dzieci jest obszarem, który wymaga praktycznej i teoretycznej znajomości rzeczy. Mgr Kinga Krzywicka wykazała się znaczną wiedzą i umiejętnościami w obu zakresach. Na uwagę zasługuje dogłębna analiza literatury przedmiotu, oparta na licznych publikacjach polsko i anglojęzycznych.

Dysertacja zawiera wyniki badań, które zostały dobrze zaprojektowane, przeprowadzone oraz poddane wnikliwej analizie. Autorka z dużą uwagą poddaje dyskusji otrzymane wyniki, pokazując znaczenie autorskich badań dla teorii pedagogicznej i praktyki hospicyjnej. Stosuje w pracy autorskie schematy, które stanowią dobre tło i formę podsumowań prowadzonych rozważań.

Należy zauważyć, że zarówno sposób ujęcia w analizowanej w treści rozprawy problematyki, jak też uzyskane rezultaty końcowe świadczą o dobrym opanowaniu przez Doktorantkę warsztatu naukowego oraz predysponują ją do prowadzenia dalszej pracy badawczej. Warto podkreślić ogrom i rzetelność analiz, jakie przeprowadziła mgr Kinga Krzywicka pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Barbary Kromolickiej. Należy pogratulować Pani Profesor tego tutorskiego i promotorskiego osiągnięcia.

Dysertację kończą wnioski oraz postulaty wynikające z przeprowadzonej analizy. Mają one wymiar teoretyczny i praktyczny. Autorka ze znanstwem proponuje działania, mające na celu wspieranie rodzeństwa dzieci doświadczających przewlekłej choroby, które mogą być podejmowane w różnych przestrzeniach społecznych.

Praca nie jest wolna od nieznaczących uchybień, które jednak nie obniżają jej walorów naukowych. Zapewne zostaną one skorygowane w procesie wydawniczym publikacji, podjęcie którego postuluję.

Z wyrazami szacunku

